

Viên Linh – Làm báo văn nghệ ở miền Nam trước tháng Tư 1975

(Nhà thơ Viên Linh trả lời Phan Nhiên Hạo về tờ báo Khởi Hành – Một Kỷ Niệm với Đại Tá Trần Văn Trọng)

Khởi Hành. Tới tháng 5 năm 1969 tôi được Hội Văn Nghệ Sĩ Quân Đội mời làm thư ký tòa soạn tờ báo của hội, có hơn 700 hội viên. Chủ nhiệm kiêm chủ bút là Đại tá Trần Văn Trọng, chủ tịch hội. Ông chính là nhạc sĩ Anh Việt, tác giả bản nhạc bắt hủ Bến Cũ. Chúng tôi đã biến Khởi Hành thành tuần báo văn học nghệ thuật cho tất cả mọi người, quân nhân hay không. Và nó đã trở thành báo bán, như một tờ báo dân sự, của tư nhân, bán cho độc giả từ Đông Hà tới Cà Mau, in từ năm tới bảy ngàn số, có lúc lên đến mười ngàn (có ghi rõ số lượng phát hành trên Khởi Hành số 13) mỗi kỳ. Khởi Hành sống tới số 156.

Phan Nhiên Hạo: Khởi Hành là tờ báo gắn bó lâu dài với anh, ra hải ngoại anh cũng tục bản tờ báo này, và duy trì nó cho đến nay. Xin anh cho biết anh bắt đầu làm tờ Khởi Hành như thế nào? Có những ai cộng tác với tờ báo này lúc đó?

Viên Linh: Khi làm tờ Khởi Hành tôi đã đặt nền tảng cho chính mình về việc làm một tạp chí văn chương, và sau tờ đó, tôi làm tờ Thời Tập cũng theo cách đó. Đó là hai tờ báo gắn liền với tôi. Một cách vắn tắt, nếu chỉ kể hai mươi người đã cộng tác, đã viết thường xuyên cho hai tờ đó, tôi xin kể: Bình Nguyên Lộc, Cung Trầm Tưởng, CHÓE, Dương Nghiễm Mậu, Đỗ Khánh Hoan, Huỳnh Phan Anh, Lê Xuyên, Lê Huy Oanh, Mai Thảo, Mặc Đỗ, Nguyễn Mạnh Côn, Nguyễn Hữu Hiệu, Nguyễn Thị Thụy Vũ, Sơn Nam, Tam Ích, Thanh Tâm Tuyền, Tô Thùy Yên, Tuệ Sỹ, Võ Phiến, Vũ Bằng, Văn Quang...

Năm 1966 trong khi đang làm thư ký tòa soạn nhật báo Tiền Tuyến của Tổng Cục Chiến Tranh Chính Trị, tờ nhật báo duy nhất của quân đội, tôi được Đại tá Trần Văn Trọng liên lạc, mời về làm báo cho Hội Văn Nghệ Sĩ Quân Đội. Lúc ấy tôi mới biết tờ Khởi Hành từng hiện diện, nhưng ra được tám số thì đình bản, và chỉ lưu hành trong giới nhà binh. Anh em trong Hội Văn Nghệ Sĩ Quân Đội từng biết tôi qua tờ Tuần báo Nghệ Thuật (1966-1968), nên mới có quyết định mời tôi về để phục hồi tờ Khởi Hành, với chủ trương mới: báo phải bán ngoài thị trường. Vì không phải là nhân viên cơ hữu của Cục Quân Cự mà Đại tá Chủ nhiệm Trần Văn Trọng là Cục trưởng, nên tôi vào làm tờ Khởi Hành với tư cách người ngoài được mời, có hợp đồng riêng, theo đó tôi có toàn quyền về việc mời người cộng tác, chọn đăng bài, và toàn quyền trong việc trả nhuận bút cho các tác giả cộng

tác. Tức là điều hành tờ báo một cách chuyên nghiệp, như một tờ báo dân sự, cạnh tranh với các báo khác ngoài thương trường. Tôi biết rõ sinh hoạt báo chí của Sài Gòn từ 1955 khi bước chân vào làng báo: các tác giả tên tuổi thường chỉ viết bài, trao bài sau khi đã nhận tiền nhuận bút, (nói đúng ra, anh em thường tiêu hết tiền nhuận bút rồi mới nghĩ đến chuyện viết bài trả nợ; vì thế mới có danh từ “nộp bài”). Và nơi gặp nhau làm việc không phải là bàn giấy tòa báo, mà là trong quán xá hay trong các cuộc hội thảo văn học.

Mới đầu thực ra là tôi từ chối, vì rất không thích không khí quan cách. (Tôi tưởng như thế khi còn là một thiếu niên, nên chưa bao giờ nghĩ đến chuyện đi làm công chức chẳng hạn.) Chính nhà văn Nguyễn Mạnh Côn khuyến khích tôi nhận lời mời làm Khởi Hành. Trong ba bốn năm ở trung học, học cùng lớp với cháu ruột của anh Côn, tác giả *Đem Tâm Tình Viết Lịch Sử*, nên được gặp anh luôn. Anh nói: Trong giới văn nghệ bây giờ đầy hủi, cậu nên nhận lời mời làm tờ Khởi Hành, vấn đề là phải có toàn quyền quyết định, nếu cậu có quyền thành lập bộ biên tập một tờ báo, khi tham khảo, chọn người, tôi tin là cậu sẽ biết ai là hủi, ai không hủi. Khi mình biết nó là hủi, mình dẹp nó đi, như thế văn nghệ sẽ bớt hủi đi. Cho nên nói cách khác, cậu phải chơi với hủi. Không chơi với hủi thì hủi sẽ tràn lan; chơi với hủi mới dẹp được hủi, không chơi với hủi là làm. Những lời ấy là kim chỉ đường cho tôi trong nhiều chục năm sau.

Tờ Khởi Hành trước 1975 sống đến số 156, qui tụ các nhà văn tên tuổi nhất Miền Nam mà tôi biết được: viết truyện dài có những nhà văn vừa kể ở trên; viết trang-mục có Bình Nguyên Lộc, Mai Thảo, Ký giả Lô Răng, Tú Kếu, Võ Phiến; viết truyện ngắn và đăng thơ, hình như không thiếu một ai, từ Nguyễn Thị Hoàng đến Túy Hồng, từ Lý Hoàng Phong đến Phạm Công Thiện, từ Hoàng Trúc Ly đến Phạm Thiên Thư, từ Nguyễn Đức Sơn đến Thảo Trường, viết phê bình có Lê Huy Oanh, Nguyễn Nhật Duật, Huỳnh Phan Anh, Cao Huy Khanh, về tham luận văn triết sử giáo dục và văn hóa có Tam Ích, Nguyễn Hiến Lê, Thạch Trung Giả, Nguyễn Sỹ Tế, vẽ có Tạ Ty, Nguyễn Trung, CHÓE, dịch thuật có Mặc Đỗ, Trần Trọng San, Nguyễn Hữu Hiệu.

Phan Nhiên Hạo: Bây giờ như anh biết, báo văn chương hải ngoại và internet không có nhuận bút, người chủ báo cũng phải làm việc không công. Tôi nghĩ đây là điểm đáng buồn. Nhưng hình như vấn đề nhuận bút của các nhà văn cộng tác với báo chí ở miền Nam thời trước rất khá?

Viên Linh: Khi bắt đầu làm Khởi Hành, tôi trình bày với Đại tá chủ tịch Hội Văn Nghệ Sĩ Quân Đội: Không ai có thể làm một tờ báo thành công nếu làm với một bộ biên tập có sẵn. Vì thế, ngay trong phiên họp của ban chấp hành hội, tôi được cam kết là có toàn quyền về biên tập. Tôi cũng đưa ra ý kiến là tôi cần lựa chọn nhà in thích hợp, và sẽ quyết định việc trả nhuận bút cho các tác giả cộng tác theo mức độ tên tuổi và tài năng của họ, trong khuôn khổ tài chánh mà Hội đã đồng ý. Tôi đưa ra ví dụ: người ta không thể trả nhuận bút cho học trò của nhà văn Vũ Khắc Khoan ngang hàng với nhà văn Vũ Khắc Khoan, chẳng hạn tôi, từng là học trò giáo sư Vũ Khắc Khoan hồi học ở Chu Văn An, Hà Nội. Làm sao cứ đúng ngày thứ Năm quý vị có báo thì thôi. Tất cả đồng ý. Do đó trong những năm làm Khởi Hành, trong số hai mươi ngàn đồng nhuận bút dành cho một số báo, kể cả lương tôi, tôi sử dụng theo tiêu chuẩn trên. Điều này đã khiến nhà văn Thanh Tâm Tuyền được trả 1.500 đồng một bài và những người khác từ Cung Tích Biền (nhà văn viết hay nhưng mới xuất hiện) tới Trùng Dương, Võ Phiến, Bình Nguyên Lộc, Mai Thảo (bốn nhà văn sau viết thường xuyên cho Khởi Hành) được trả theo giá từ 700, 1000, và tới 1.500 một bài. Bốn người viết truyện dài cho Khởi Hành, lần lượt Thanh Tâm Tuyền, Dương Nghiễm Mậu, Trùng Dương, Cung Tích Biền, mỗi kỳ một trang, được trả theo tiêu chuẩn 1.500, 1.000 và 700. Tôi trực tiếp xin bài và đưa nhuận bút tận tay các tác giả mà không qua quản lý.

Việc trả nhuận bút tùy tác giả còn vì lý do khác, chẳng hạn Thanh Tâm Tuyền viết rất khó khăn, nếu không thúc giục và trả giá cao, ông không viết được. Ông Tuyền là người cố viết ngắn trong khi nhiều nhà văn cố viết dài, cà kê dê ngỗng. Còn những người khác có khi có sẵn hai ba cái truyện ngắn chẳng hạn, thì chỉ cần trả giá vừa phải, có khi trả rẻ nữa, cũng vẫn có bài như thường. Chuyện trả nhuận bút chênh lệch cũng đôi lần gây ra kỳ kèo, nhưng không có gì đáng phiền hà, vì trong khi xây một ngôi nhà, có chỗ thì lát gạch Lái Thiêu, có chỗ thì lát cẩm thạch Ý, có chỗ để một tí cỏ mọc tự do, hay một khối đá sần sùi, đó là quan điểm của kiến trúc sư; ông chủ nhà và người trong nhà hài lòng thì thôi. Tôi biết rõ những người kỳ kèo, vì chủ nhiệm Trần Văn Trọng đều cho tôi biết họ là ai. Ông là vị chủ nhiệm chủ bút tư cách nhất mà tôi được cộng tác. Vì thế khi tục bản tờ Khởi Hành ở Hải ngoại năm 1996, tôi tự ý đề tên ông ra bìa là chủ nhiệm sáng lập trong khi ông không hề dính gì tới tờ Khởi Hành ở Hải ngoại.